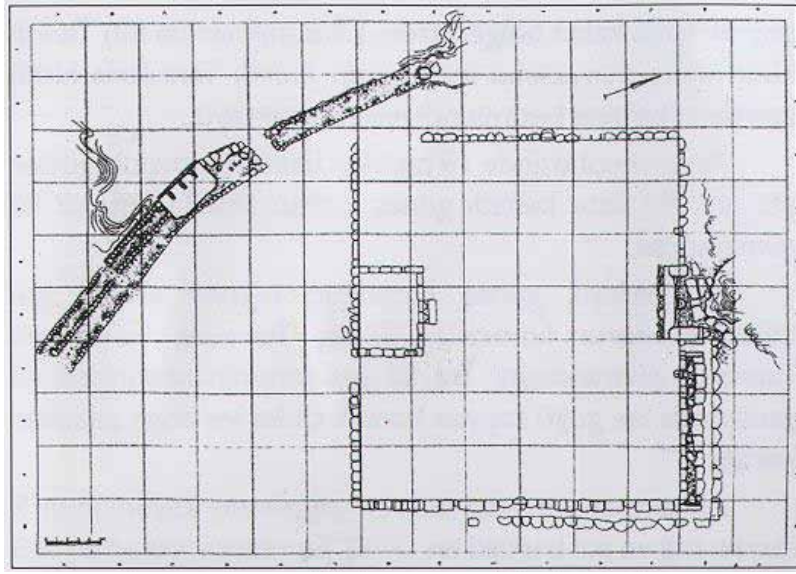

EFLATUNPINAR HİTİT KAYA ANITI

İÖ II. Bin yılın başlarında Anadolu'da varlığını hissettiren, 1650'den sonra bir devlet, 1400'den sonra bir imparatorluk olarak olarak anılan, 1190'da büyük bir yıkıma uğrayan Hitit Uygarlığının Anadolu'da bıraktığı en önemli izler kaya anıtlarıdır. Eflatunpınar Kaya Anıtı, taş işçiliği, kabartmaları ve yapılan kazılar sonucu ortaya çıkartılan, anıtlarla bütünleşik kutsal havuzu ile bütün bu kaya anıtları içerisinde ön plana çıkmaktadır. Denilebilir ki, Yazılıkaya'dan sonra en önemli Hitit kaya anıtı Eflatunpınar'dır.

Anıt, Konya iline bağlı Beyşehir ilçesinin Sadıkhacı beldesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Beyşehir Şarkiağaç yolunun 16. kilometresinde, yoldan kuzeybatı yönünde 6 kilometre içeridedir.

İmparatorluk dönemi Hitit kaya anıtlarının belli bir bölümünün akarsu ya da pınar yakınında inşa edildiğini görüyoruz. Eflatunpınar anıtı da bir pınarın hemen yanında yer alır. Son yıllarda Konya Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazılarda anıt ve önünde yer alan havuz tamamiyle ortaya çıkarılmıştır. Bu kazıya kadar, 1837 yılından beri anıt için yapılan tüm yorumlar, anıtın 7 metrelik bir genişliğe ve 4 metrelik bir yüksekliğe sahip olduğunu söyler. Anıtın şu anda görülebilen boyu 7 metredir ve 30x35 metrelik dikdörtgen bir havuzu vardır.

Eflatunpınar Anıt Havuzunun Planı

Anıtın batılılar tarafından ilk keşfi İngiliz Hamilton tarafından olmuştur. Ancak anıtın, Yazılıkaya kabartmaları ile ilgili olabileceğini ilk Fransız Charles Texier görmüştür.

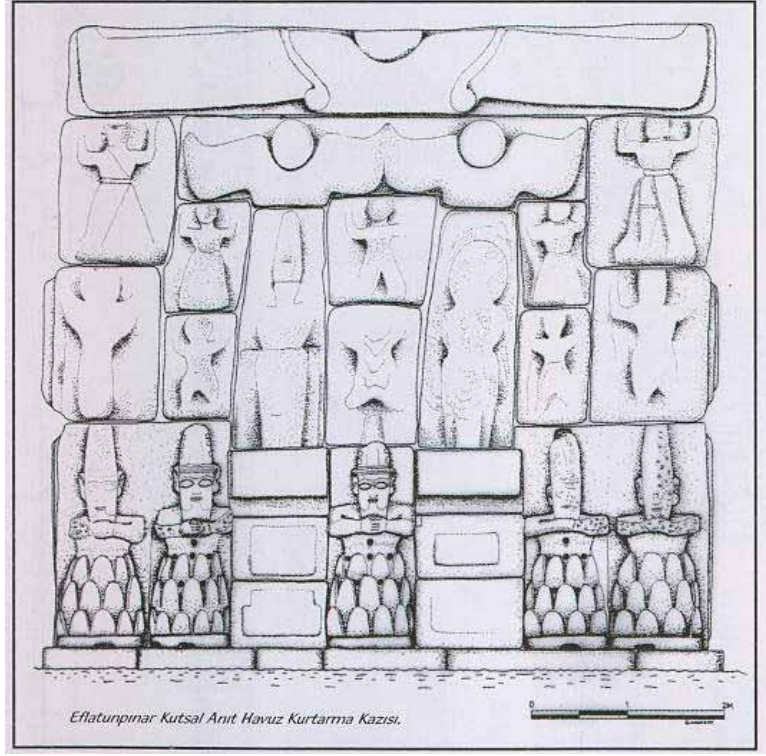
Anıtın yapılış tarihi 13. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. Bu tarihte IV. Tudhaliya Hitit imparatoru idi. Bölgede ise Tarhuntassa kralı Kurunta hüküm sürmekte idi. Kabartmaların kaba görünüşleri anıtın yarım bırakılmış olabileceğini düşündürür. Bu dönem aynı zamanda imparatorluğun yıkılma dönemine denk geldiği için anıtın yarım bırakılmasının nedeni anlaşılabilir.

Anıt-Havuzun en önemli cephesi kuzey cephesidir. 19 adet kabartmalı taş blok kullanılarak adeta yapay bir kaya yüzeyi oluşturulmuştur. Kompozisyonun merkezinden oturan bir tanrı ve tanrıça çifti vardır. Bu çiftin sağında, ortasında ve solunda şeritler halinde 10 adet karma yaratık (kanatlı cinler ve boğa adamlar) kollarını yukarı doğru kaldırarak, ikisi kısa ve biri uzun (en üstte anıtın tamamını kapsayan) olmak üzere üç kanatlı güneş kursunu taşımaktadırlar.

Eflatunpınar gibi büyük bir anıtta yer alan tanrı tanrıça çiftinin Hitit tanrıları içinde en önemlilerinin olması gerekir. Bu nedenle tanrının Fırtına tanrısı, tanrıçanın ise Arinna'nın güneş tanrıçası olduğu arkeologlar tarafından yaygın kabul görmektedir. Oturan tanrıçanın şematize edilmiş güneş şeklindeki başlığı bu savı doğrulamaktadır.

Alt sırada ise ellerini göğüslerinde kavuşturmuş beş tanrı yer almaktadır. Bunlarda sağ ve sol baştakiler dağ tanrılarını temsil etmektedirler. Ortada kalan üçü ise yer altı kaynak tanrılarıdır (Kaşkal-Kur). Kaynak tanrılarının eteklerinde 6 adet delik bulunmaktadır. Dinsel törenler sırasında kanallardan

aktarılan sular anıtın arkasında kalan bir haznede toplanarak bu deliklerden fiskiyemsi bir şekilde akıtılmaktaydı.

Eflatunpınar Anıt Havuzu Ana Cephesi

Kuzey cephesinde ana kompozisyonun iki yanında simetrik olarak iki pınar tanrıçası oturur şekilde tasvir edilmiştir.

Havuzun güney duvarında anıta yönelmiş bir platform bulunmaktadır. Bu platformun önünde tahta oturur vaziyette bir tanrı tanrıça çifti yer almaktadır. Tanrı kabartmasının üst kısmı yok olmuştur. Bu çiftin Hurrilere ait Güneş tanrıçası ve Fırtına tanrısı olduğu kabul edilmiştir. Böylece Hitit Güneş tanrıçası ile Fırtına tanrısı, Hurri’li çiftle karşılıklı oturturulmuştur. Bu kompozisyonun altında politik mesajların yüklü olduğu düşünülmektedir.

Havuzun doğu duvarının orta kesiminde tipik Hitit yemenileri gidirilmiş profilden bir tanrı-kral çifti yer almaktadır.

Havuzun dışında tek blok halindeki üçlü boğa protomu (protom: insan ya da hayvan figürünün üst bölümü; genelde mimaride dekoratif öge olarak kullanılır) havuzda olması gereken yerde değildir. Havuzun batı duvarının güney ucunda bulunan bir gedığın ölçüleri bu üçlü bloğun ölçüleri ile tam uymaktadır. Bu blok da dinsel törenlerde kullanılmış olmalıdır.

Kazılarda bulunan küçük buluntular havuzun Hititlerden sonra da uzun süre kullanıldığını göstermektedir. Roma çağında üçlü boğa protomunun bulunduğu blok da kullanılarak bir set yapılmış ve havuz daha geniş bir gölete çevrilmiştir.

EFLATUNPINAR ANITI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Firuzan Kınal, “Eski Anadolu Tarihi” adlı eserinde Anadolu’daki Hitit yollarını bize gösteren en iyi işaretlerin kaya kabartmaları olduğunu belirtir. Kınal’a göre İzmir civarındaki Nif kaya anıtı, Beyşehir Gölü etrafında bulunan Fasıllar, Eflatunpınar ve Köylütoğlu anıtları İzmir-Konya arasındaki Hitit yolunu belirtmektedir.

Yine Kınal aynı eserinde, Hitit ve Mısır sanatındaki farklılıklara değinirken, Mısır ve Hititte aynı şekilde betimlenen kanatlı güneş kursunun Hitite Mısırdan geldiğini ancak Mısırdaki kursu bir tanrıçanın Hititte ise karma varlıkların (cinlerin) taşıdığını belirtir.

Kınal, anıtın bir pınarın yanı başında bulunması nedeniyle, anıtın Hititlerin temiz pınar tanrılarına (Şuppilulia) adanmış olabileceğini belirtir. Ancak güneş kursları ve de başındaki hale ile Güneş tanrıçasının oturması bu durumla çelişir. Kınal, bu durumda güneş tanrıları çevresine temiz pınar tanrılarının da dahil olabileceğini söylüyor.

Ekrem Akurgal, Anadolu'da anıtsal heykelticiliğin ve kabartma sanatının Hititlerle başladığını belirtirken, Eflatunpınar ve de Fasıllar anıtı dışında Hitit anıtlarında insan ve hayvan figürlerinin profilden verildiğini söyler. İki anıt arasındaki bu benzerlikten de yola çıkarak, James Mellaart tarafından ilk kez ortaya atılmış olan Fasıllar anıtının Eflatunpınar anıtının üzerine konulmak üzere yapıldığı savını destekler. Gerçekten de iki anıt gerek biçem gerekse bitirilmemişlik açısından birbirine benzemektedir. Ancak bu iddiaya karşı çıkanlar Eflatunpınar anıtının en üstünde bulunan Güneş kursunun üzerinde başka bir tanrının olamayacağını belirtiyorlar.

Kurt Bittel, Eflatunpınar'ın IV. Tudhaliya tarafından bir zafer anıtı olarak yaptırıldığını iddia etmektedir. E. Laroche, bütün bu kompozisyonun yaşam kaynağımız, güneş, dünya ve suyu temsil ettiğini belirtiyor.

Arkeolog A. Sırrı Özenir, son yıllarda Boğazköyde (Hattuşas) bulunan bronz bir tablette sınır belirtilirken sözü edilen Arimmatta'nın pınar havuzunun, Eflatunpınar Kutsal Havuzu olduğunu dile getirmektedir.

FASILLAR ANITI

Fasıllar Anıtı Beyşehir ilçesinin 16 km doğusunda Fasıllar Köyü'nün güneyinde kalan kayalık bir yamaç üzerinde bulunmaktadır. Tek parça bazalt bloktan oluşan kaba hatları ile işlenmiş olan eserin, başka bir yere dikilmek üzere hazırlandığı düşünülmektedir. Anıtın boyutları 2.25 x 2.75 x 8.30 metredir, 50 ila 70 ton ağırlığında olabileceği tahmin edilmektedir.

Anıtın üst kısmında bir adet Hitit tanrısı cepheden tasvir edilmiştir. Üste yer alan tanrı kabartması için bir nevi kaide işlevi gören alt kısımda ise bir çift aslanın arasında bir adet dağ tanrısı yer almaktadır. Dağ tanrısının üzerine basacak önemde olan üst kısımdaki tanrının Hitit Fırtına tanrısı olduğu düşünülmektedir.

James Mellaart tarafından ortaya atılan bir sava göre Fasıllar Anıtı 50 km uzaklıkta bulunan Eflatunpınar Anıtının üzerine konulmak için hazırlanmıştı. Bu sava göre Fasıllar Anıtının, bir tanrıçayı canlandıran bir eşinin daha bulunması gerekmektedir.

Anıtın yapım tarihinin, benzerlikleri dolayısıyla, Eflatunpınar Anıtının yapım tarihi ile aynı olduğu düşünülmektedir (İÖ 13. yy, IV. Tudhaliya dönemi).

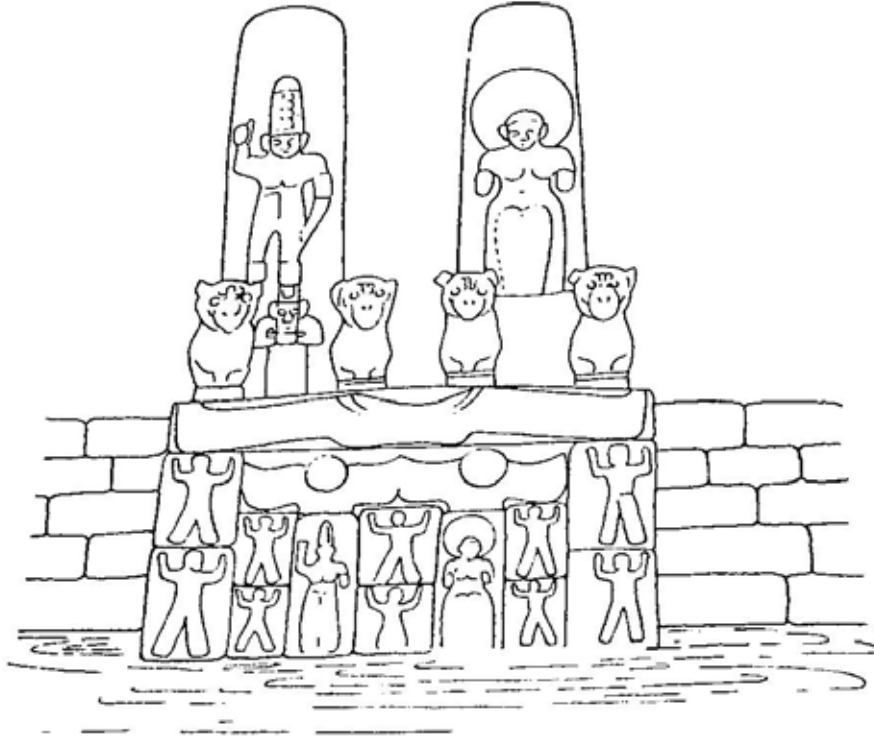
1960'larda anıtın Ankara'ya taşınması için bir çalışma başlatılır ancak köylülerin "Turistler eserlere mi gidecek, eserler turistlerin ayağına mı gidecek?" tepkisi üzerine bu işten vazgeçilir. Anıtının ayağa kaldırılması düşüncesi, bilinçsiz avcılar için hedef olabileceği kaygıları ile gerçekleştirilememiştir. Fasıllar Anıtının bir kopyası bugün ayakta olarak Anadolu Medeniyetleri Müzesi bahçesinde görülebilmektedir.

ATKAYA YA DA LUKYANUS ANITI

Fasıllar Anıtının 100 m doğusunda Asarlık tepesinde Atlı Kaya Kabartması (Atkaya ya da Lukyanus Anıtı) görülebilir. Yerden 10 metre kadar yükseklikteki dik bir kayanın üzerine oyulmuş 1.85 m. boyunda, eşinen bir at kabartması ve bir nişten oluşmaktadır. Nişin mezar odası olarak ya da heykel koymak için kullanıldığı düşünülmektedir.

Sağda zeminden beş metre kadar yükseklikteki 0.85 x 0.95 metre boyutlarında on satırlık Yunanca bir kitabe vardır. Kitabeye göre Lukyanus (Lukianus) isminde bir genç ölmüş. Ailesi hatırasını yaşatmak için bu abidenin önünde güreş yarışmalarını yapılmasını istemiş, güreşin nasıl yapılacağı hakkındaki talimatı da bu taşta kazdırmıştır.

Kesin bir tarihlendirme yapılamayan anıt, Roma İmparatorluk dönemine aittir.

Eflatunpınar ve Fasillar Anıtları hakkında James Mellaart tarafından düşünülen kompozisyon

HAZIRLAYAN:

Ali Galip YILDIRIM.

KAYNAKLAR:

1. Anadolu Arkeoloji, Prof. Dr. Veli SEVİN, Der Yayınları. 2. Basım, İstanbul 1999.
2. Anadolu Kültür Tarihi, Ekrem AKURGAL, TÜBİTAK Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1998.
3. Anadolu Uygarlıkları, Ekrem AKURGAL, Net Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1998.
4. Arkeoloji Sözlüğü, Secda SALTUK, İnkılap Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1993.
5. AnaBritannica, 8. Cilt, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2000.
6. Eflatunpınar Hitit Anıtı Broşürü, A. Sırrı ÖZENİR, Konya İl Kültür Müdürlüğü.
7. Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Yayınları, İstanbul 1982.
8. Turkey, A Phaidon Cultural Guide, Phaidon Press Limited, Münih, 1989.
9. <http://www.fasillarkoyu.com>